

EducationLab
What works in education

Praktijkaart

De Bibliotheek op school

Bart Droogers
Stichting Lezen

Martin Bootsma
Enigma onderwijs

Suzanne de Leeuw
Universiteit Maastricht

Wat is het doel van de interventie?

Met de bouwstenenaanpak van de Bibliotheek *op school* (uitgevoerd sinds 2012)¹ werkt de school aan het verhogen van de leesfrequentie en de leesmotivatie van de leerlingen. Dit zijn belangrijke voorwaarden om de leesvaardigheid van leerlingen te bevorderen (leestechniek en leesbegrip).

Voor welke groep kinderen?

De interventie is geschikt voor alle leerlingen in het primair onderwijs en de onderbouw van de middelbare school (4 tot 16 jaar), en is bij het vo met name gericht op leerlingen in het vmbo. Daarnaast wordt de Bibliotheek *op school* ingezet door bibliotheken binnen pabo's en het mbo. Bij het mbo wordt onderscheid gemaakt tussen een aanpak voor reguliere roc's en een specifieke aanpak voor studenten binnen de opleiding Pedagogisch Werk en Onderwijsassistent (PWO). Deze praktijkkaart is toegespitst op het primair onderwijs. In 2020 voerden 128 (90%) van de 143 lokale bibliotheken de aanpak uit op 3.434 (53%) van de 6.539 basisscholen in hun werkgebied. Hiermee bereikten zij ruim 710.000 leerlingen.

1. De Bibliotheek op school is vanaf 2009 ontwikkeld door Stichting Lezen en de bibliotheeksector. Zie: <https://www.lezen.nl/activiteit/de-bibliotheek-op-school/>.

Kijk voor meer informatie

op onze website:

www.education-lab.nl

Wat moet er gedaan worden?

De interventie wordt uitgevoerd aan de hand van verschillende [bouwstenen](#) die Bibliotheek en school gezamenlijk uitvoeren. De belangrijkste zijn:

Netwerk & Beleid: afspraken maken

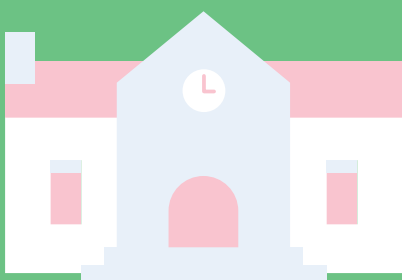
De Bibliotheek *op school* is een samenwerkingsverband tussen school, Bibliotheek en gemeente. De interventie wordt uitgevoerd op basis van langetermijnafspraken tussen deze partijen. Ook schoolbesturen kunnen hier een rol in spelen.

Expertise: vergroten en toevoegen

De spil van de interventie wordt gevormd door de leescoördinator van de school en de leesconsulent van de Bibliotheek. De leescoördinator (een leerkracht met deze taak) wordt door middel van de [training Open Boek](#) opgeleid om leesbevordering binnen de school vorm te geven (beleid en uitvoering). De leesconsulent, geschoold door middel van diverse trainingen uit het [opleidingshuis](#) van de Bibliotheek *op school*, is gespecialiseerd in het begeleiden van de school op het gebied van leesmotivatie en literaire competentie. Samen zorgen ze ervoor dat er op school structureel gewerkt wordt aan het verhogen van de leesmotivatie en leesfrequentie van de leerlingen.

Leesomgeving & collectie: aanbod en toegang verzorgen

De collectie is een middel in handen van de leescoördinator en de leesconsulent. Met een actuele en gevarieerde collectie die regelmatig onderhouden wordt, creëren zij een rijke leesomgeving. Naast een papieren collectie, die op de school staat en/of in de nabijgelegen bibliotheekvestiging, is er een groeiend aanbod e-books en luisterboeken, die met een bibliotheeklidmaatschap gratis beschikbaar zijn via [jeugd-](#)

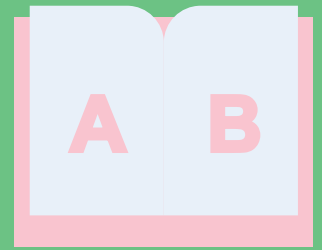
bibliotheek.nl of de [online Bibliotheek-app](#). Zo brengen leescoördinator en leesconsulent het aanbod dichterbij de kinderen. Zowel letterlijk (de boeken staan in de schoolbibliotheek of zijn online beschikbaar) als figuurlijk (de kinderen vinden boeken die passen bij hun interesse en leesvoorkeuren). Er worden op schoolniveau afspraken gemaakt over tijd voor vrij lezen en voorlezen, zodat de collectie daadwerkelijk gelezen kan worden. Uitleningen worden geregistreerd, de boeken mogen bij voorkeur mee naar huis, en in dat geval wordt de wettelijke leenrechtvergoeding afgedragen.

Leesplan: planmatig werken

Het leesplan biedt houvast bij het structureel werken aan leesmotivatie en leesfrequentie. Hierin wordt de meerjarige visie van de school op leesbevordering geformuleerd, worden jaarlijks doelen gesteld, en wordt beschreven hoe er aan die doelen gewerkt zal worden. Het meetinstrument [Monitor de Bibliotheek op school](#) wordt jaarlijks ingezet voor het evalueren van deze doelen en voor het stellen van nieuwe doelen. Deze werkwijze wordt weergegeven in de [kwaliteitscyclus](#) van de Bibliotheek op school.

Activiteiten: plannen uitvoeren

Op basis van de gestelde doelen wordt afgesproken welke activiteiten door de leerkrachten, de leescoördinator en de leesconsulent worden uitgevoerd. Structurele activiteiten binnen de interventie zijn voorlezen, vrij lezen en praten over boeken. De activiteiten sluiten zoveel mogelijk aan bij het leesonderwijs op de school.

Wat is hiervoor nodig?

Mensen

- Eén of twee getrainde leescoördinator(en) in de school.

Middelen

- Voldoende (taak)uren voor de leescoördinator, advies is 80 uur per jaar.
- Tijd voor overleg over leesbevordering tijdens vergaderingen en voor het vergroten van expertise tijdens studiedagen.
- Trainingen om de expertise van de leescoördinator en de leesconsulent te waarborgen (zie paragraaf Expertise).
- De Bibliotheek beschikt over een uitgebreide [toolkit](#) met voor elke bouwsteen nuttige tools.
- Voor financiën zie paragraaf 'Wat zijn de kosten?'.

Wie voert het uit?

De leesconsulent van de Bibliotheek begeleidt de school bij het borgen van de bouwstenen van de Bibliotheek op school, waaronder de toegang tot een actuele en gevarieerde collectie. Het hele schoolteam wordt bij de interventie betrokken, op basis van de visie van de school op het leesonderwijs. De directie van zowel school als Bibliotheek onderschrijven de visie en maken de benodigde middelen vrij. De leescoördinator neemt verantwoordelijkheid voor leesbevordering op school, in beleid en uitvoering. De leerkrachten/docenten worden door de leescoördinator en de leesconsulent ondersteund om in hun eigen groep/klas leesbevorderingsactiviteiten uit te voeren, bij voorkeur aansluitend bij het leesonderwijs.

Hoe lang duurt de interventie?

Dit is een langdurige interventie, een structurele randvoorwaarde van het leesonderwijs op school (technisch en begrijpend lezen). Er wordt samengewerkt aan de totstandkoming van een leescultuur, die dit leesonderwijs ondersteunt.

Waar moet je op letten?

Een cruciale fase gaat vooraf aan het daadwerkelijk implementeren van de aanpak. Het is wenselijk dat de school de samenwerking aangaat op basis van een breed gedragen visie op leesonderwijs en leesbevordering. Deze visie ondersteunt de implementatie en de borging van de aanpak en daarmee het ontwikkelen van een leescultuur in de school. De leesconsulent kan gesprekspartner zijn bij het formuleren van de visie. De doorgaande leeslijn van Stichting Lezen kan worden ingezet om context te bieden aan de visie van de school.

De structurele activiteiten (vrij lezen, voorlezen en praten over boeken) moeten voldoende tijd krijgen in het rooster van de verschillende groepen. Bijvoorbeeld minimaal 20 minuten vrij lezen en 15 minuten voorlezen per dag, en elke drie weken een boekenkring. De leesconsulent kan de leerkrachten hiervoor motiveren door duidelijk te maken wat de opbrengsten zijn van deze activiteiten. Ze worden gezien als onderdeel van het taal- en leesonderwijs in de school.

De leescoördinator heeft voldoende taakuren nodig om de kar van de leesbevordering te kunnen trekken in de school. Het advies van 80 taakuren kan gezien worden als minimum. Voor optimale uitvoering van de Bibliotheek *op school* is een goed gefaciliteerde en door de directie gesteunde leescoördinator onmisbaar.

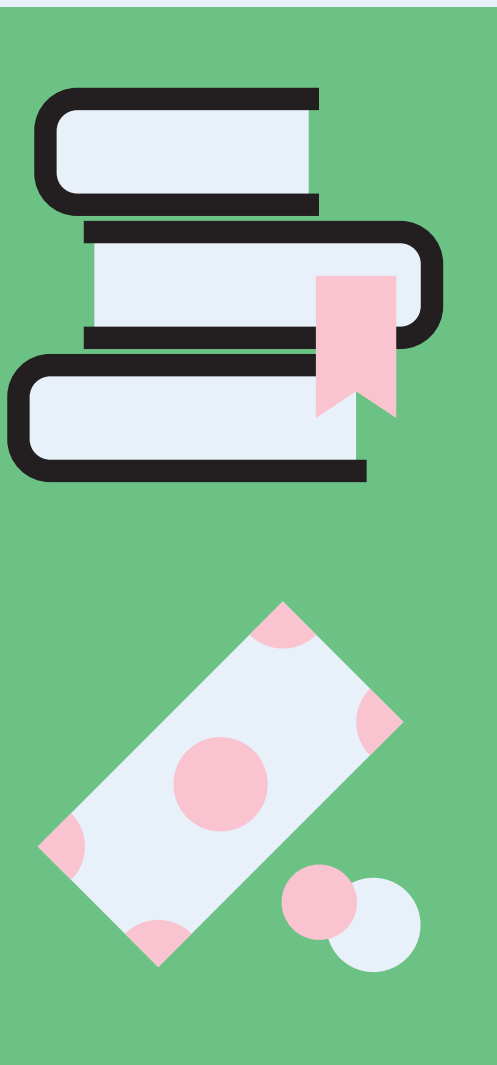
Welke uitkomsten kunnen we verwachten?

Nielen en Bus (2016) deden onderzoek op 24 scholen bij de leerlingen in groep 6 en 7 van het basisonderwijs. Tien scholen werkten met de Bibliotheek *op school* en veertien scholen deden dat niet. De resultaten laten zien dat kinderen op de scholen waar de Bibliotheek *op school* werd toegepast beter scoorden op leesmotivatie (alleen meisjes), leesfrequentie en leesvaardigheid.

Dit onderzoek naar de Bibliotheek *op school* suggereert dat kinderen op een school die gebruikt maakt van de interventie de Bibliotheek *op school* 0,5 standaarddeviatie beter scoren op leesvaardigheid dan andere scholen. Dit is een middelgroot effect, en staat gelijk aan ongeveer 4 maanden leesonderwijs. Het effect van de interventie op leesfrequentie is ook middelgroot: 0,6 standaarddeviatie. Een belangrijke kanttekening is dat dit onderzoek geen gerandomiseerd experiment is. Daardoor is niet met zekerheid te zeggen dat deze verschillen echt het gevolg zijn van de Bibliotheek op school.

Uit een meta-analyse van 88 studies blijkt dat leesbevorderingsprogramma's in het basis- en voortgezet onderwijs de leesvaardigheid en leesmotivatie van leerlingen stimuleren (Van Steensel et al., 2016). Een aantal activiteiten die door het inzetten van van de Bibliotheek *op school* worden gestimuleerd worden door andere studies verder onderbouwd. De leesbevorderende **activiteiten** binnen de Bibliotheek *op school*, vrij lezen en voorlezen, zijn in een eerder stadium voorzien van wetenschappelijke evi-dentie middels meta-analyses: door Krashen (2004), Bus, Van IJzendoorn, Pellegrini & Terpstra (1994) en Flack, Field & Horst (2018). Er is in het buitenland een aantal experimenten gedaan waarin programma's, gericht op het verbeteren van (het gebruik van) de **schoolbibliotheek** en een passend boekenaanbod, succesvol geëvalueerd zijn, zie daarvoor Schon, Hopkins, Everett, Hopkins (1985) en 'schoolwide enrichment model-reading (SEM-R)' in Reis et al. (2011) en Shaunessy-Dedrick et al. (2015). De aanwezigheid van een **leescoördinator** heeft een positief effect op de autonome leesmotivatie van leerlingen in het basisonderwijs (De Naeghel, 2013). Het voeren van **boekgesprekken** kan bijdragen aan de ontwikkeling van literaire competenties (Cornelissen, 2016).

Wat zijn de kosten?

De totale kosten van de Bibliotheek *op school* bedragen voor de eerste vijf jaar gemiddeld €50,- per jaar per leerling (de kosten in het eerste jaar zijn hoger dan in de vervolg-jaren). De kosten voor een gemiddelde basisschool met 200 leerlingen zijn dus circa €10.000,- per jaar. De kosten per leerling zijn relatief laag. Over de verdeling van deze kosten worden afspraken gemaakt tussen de school, de lokale Bibliotheek en de gemeente (die gemiddeld voor circa 85% het bibliotheekwerk financiert). De school draagt meestal rond 20% van de kosten voor de Bibliotheek *op school*, de bibliotheek/gemeente ongeveer 80%. De laatste jaren is een groeiend aantal scholen meer gaan bijdragen vanwege de succesvolle dienstverlening, en in het streven naar een meer evenwichtige verdeling van de kosten. De Bibliotheek beschikt over een exploitatiemodel, dat gebaseerd is op een set kostennormen. Dit model wordt gehanteerd om tot heldere dienstverlenings- en financiële afspraken te komen.

Bronnen

Bus, A., et al (1994). Een meta-analyse naar intergenerationele overdracht van gehechtheid. *Nederlands tijdschrift voor opvoeding, vorming en onderwijs*, 10, p. 157-175.

Cornelissen, G. (2016). Maar als je erover nadenkt... Een jaar literatuuronderwijs in groepen 7 en 8 van de basisschool. Stichting Lezen.

De Naeghel, J. (2013). Students' autonomous reading motivation: a study into its correlates and promotion strategies in late elementary classrooms. Universiteit Gent.

Flack, Z.M., et al (2018). The effects of shared storybook reading on word learning: a meta-analysis. *Developmental Psychology*, 54 (7), p. 1334-1346.

Krashen, S.D. (2004). The power of reading: insights from the research. Libraries Unlimited/Heinemann.

Nielen, T. M., & Bus, A. G. (2016). Onwillige lezers: onderzoek naar redenen en oplossingen. Stichting Lezen.

Reis, S. M., McCoach, D. B., Little, C. A., Muller, L. M., & Kaniskan, R. B. (2011). The effects of differentiated instruction and enrichment pedagogy on reading achievement in five elementary schools. *American Educational Research Journal*, 48(2), 462-501.

Schon, I., Hopkins, K. D., Everett, J., & Hopkins, B. R. (1985). A special motivational intervention program and junior high school students' library use and attitudes. *The Journal of Experimental Education*, 53(2), 97-101.

Shaunessy-Dedrick, E., Evans, L., Ferron, J., & Lindo, M. (2015). Effects of differentiated reading on elementary students' reading comprehension and attitudes toward reading. *Gifted Child Quarterly*, 59(2), 91-107.

Van Steensel, R., et al (2016). Effecten van leesmotivatie-interventies. NRO/Erasmus Universiteit Rotterdam.